

בו רק צד אחד. עולמו התחום והמצומצם של אביתר לויטין מתערער ככל שתוכפות פריצותיו של הסופר לתחומו וככל שנגלה לו טפח ממסתרי אישיותו. התערערות זו היא שדוחפת את לויטין לראשונה לתת לרגשותיו ביטוי כן ואמיתי, שאינו בנוי על-דפי דפוסים של שיגרה.

בפרקים המרכזיים של "מחברות אביתר" מסתמן כיוון חדש בכתיבתו של מגד: התמודדות עם מציאות פסיכולוגית וחברתית בלתי-מופרת. ספיחי נסיונותיו הלא-מוצלחים להתמודדות עם בעיות המצריכות כלים מדעיים ופילוסופיים חוזרים ומעידים גם בספר זה שאין הללו באים אלא לשבש את העיקר. א.ז.

האשה הגדולה מן החלומות

האשה הגדולה מן החלומות של יהושע קנז היא אמנם אשה גבהת-קומה, כבדה, בשרנית ועתירת-שער, "קשה ואפלה מאד", ו"רק עיניה מלאות שקט ומרות". זה החומר שחלומות קרוצים ממנו—ביתר דיוק, חלומותיו של שמוליק, אחת מאותן תריסר גפנות עלובות שהן בבחינת "צירי-תנועה" ברומן החדש הזה של קנז. רק בשני העמודים האחרונים של הרומן מופיעה אשה זו בפור-על-ממש כיצור בשר-ודם, ואף אז באה היא רק כמו לאשר את גזר-אבדנו של אותו שמוליק. אבל "השקט והמרות" שבעיניה האגדיות הם גם, במובן-מה, מסגולות הסתכלותו של המחבר ותחושת-הגורליות שלו.

זוהי פרשה של קיץ אחד ארוך ומיוסר בחיי הדיירים המעטים של בית-דירות מסואב בפרוור תל-אביב, פרשת התנוונותם ההדרגתית, אם בגוף ואם בנפש ואם בשניהם כאחד. זהו סיפור-מעשה בציון, נהג-המונית, אשתו לבנה (שניהם מוצאם, כנראה, ממקום הדומה לפתח-תקוה של קנז עצמו), שני ילדיהם וילדתם; של שמוליק חלוש-הדעת ואשתו מלכה; של "ההונגרי", רווק קשיש

* יהושע קנז: האשה הגדולה מן החלומות (רומן); הוצאת דביר, 1973; 200 עמ'.

חדש-בארץ, רך-מזג ואובד-דרך, שכל העת הוא ניצב לפנינו בלא שם ובלא עבודה, וזוג מכרים שלו, "ד"ר ש." ו"אילזה ש.", אף הם רכי-מזג כמוהו אך אחוזים ייאוש פאראנואידי הרבה יותר ממנו, המתאבדים יחדיו בשקט, כפי שאנו נמצאים למדים בהמשך הדברים. בשולי העלילה אנו מת-וודעים גם אל זהבה, נערת-באר או חדרנית בית-מלון, עניה ודרוכת-מנוחה, שנהג-המו-נית קושר עמה אחד מקשרי-העגבים שלו החטופים והמסלידים, וכן אל רקע ילדותה העשוקה של לבנה, אשתו, הכולל סבתא עתיקת-ימים ובלה מזוקן, אב חדל-אישים ואח בכור אנס ומטומטם.

"ד"ר ש." ואילזה זוגתו אינם היחידים מתרי-סר הדמויות לערך שברומן הדחוס שלפנינו המסיימים בכל רע. ה"הונגרי" עצמו, פועל-תעשיה שיצא לגימלאות, המתלבט שאין לו תקנה, גטול כל שרשים וחסר כל יכולת לקשור קשרים אנושיים או לקנות לו חברים, מזדעזע עד-היסוד-בו מהתאבדותם של שני בני-ארצו, שאתם היו לו בכל-זאת יחסיים שדמו למעין ידידות סבילה (מצדו), וסופו שהוא נמצא מוטל בלא רוח-חיים במגרש ריק סמוך למפעל בו עבד בשעתו. שני פועלים שיצאו מבית-החרושת לרוקן שם שקים של פסולת מצאו אותו שם. "מיד", מספר קנז, "נאספו כל הפועלים, וכמה מהם אמרו: 'הרי זה מנחם גרוסמן, שעבד אצלנו פעם. איך הוא הגיע הנה? מה הוא עושה כאן? מה קרה?'"

רק בנקודה זו, בעמוד 175 של הרומן בן מאתיים העמודים, במותו של ה"הונגרי", נודע לנו מה שמו באמת. משל כאילו רק המוות יכול היה לגלותו לנו, וכאילו רק חבריו-לעבודה מלשעבר הם שיכלו לדעת מה שמו. אך לבל נתפעם ונחוש אהדה יתירה בנקודה זו, הרי עצם השם ושם-המשפחה שהתבררו לנו פתאום מכוונים להעמיד את הקורא על האירוניה המחרידה שב"מנחם", האנושי" של הנפטר שכך שמו: "מנחם", פשוטו כמשמעו, "גרוסמן", במשמע "אדם גדול" (!).

רשימת קרבנותיו של הרומן אינה מסתיימת

יחסים, עמדות ודרכי-התנהגות שהוא מעלה לפנינו.

חדירתו של קנז לרכיבים המגוונים והמנוגדים של המיקרו-קוסמוס אשר ברא היא הישג שלא הרבה סופרים משלנו יכולים להשתבח בשכמותו. ובאקלים הספוג כל-כך אידיאלי-לוגיה ו"אידיאות" כגון זה שלנו הרי עצם התנורות מנושאים "גדולים" וממצבים "אלי-גוריים"-רומזניים היא ריאקציה רבת-משמעות שראוי לקדמה בברכה.

מח"ר

כאישון עין

סיפור קלאסי על שקיעתה של משפחת-אדונים מובא כזכירה בלשון הווה משולל-זמן: מי שהיה בשעה ההיא נער בן ארבע-עשרה מספר את דבר שלהי-הקיץ של משפחתו.

היה ויכוח על הספר הזה. מר ח. גנז ("הארץ", 23.3.73) טען שיש כאן ראיית-עולם נאטוראליסטית, שנשמכת לה עמדה א-מוראלית, ולאור זה העמיד את נהגו הספרותי של אפלפלד; מר נ. קלדרון (קודם ב"סימן-קריאה" על ספר אחר של אפלפלד, ואחר-כך ב"הארץ", 30.3.73) אמר כי שגיאה היא לחשוב את אפלפלד לא-מוראלי (כמדור-מה, לפי שזה איפיון בלתי-נעים), וגם נאטוראליסטי איננו לפי שהוא זדמויותו מבקשים פתרון, בדרך של הבנת הדברים, או שינויים בדרך העשייה, ומכל מקום, הוא והן נטולים אותה פשטות שמתחייבת, כנראה, מן הנאטוראליזם. מוסכם על שניהם, בכל אופן, כי אפלפלד הוא דטרמיניסט במובן כלשהו, ואי-כה פועל הדבר על גורל דמויותיו.

אפשר להוסיף ולומר שאין אפלפלד נאטוראליסט, ומי שפך גורס הרי זה נתלה בסימנים שוליים ומשניים. גם אם בדיעבד נראים הדברים כאילו נהגו הספרותי ותפיסת-עולמו נבנים על קבלת-כל אדישה, מתוך

בכך, כמובן; קנז דואג לכך שאף אחת מדמויותיו לא תצא פטורה מעונש. ציון נהג-המונית, למשל, שפרשת-עגביו העלובה עם זהבה מסתיימת בלא-כלום, מתנפר באכזריות גוברת-והולכת לזוגתו האומללה ומתמלא חרדה מופלגת נוכח הקרחת מבשרת-הרעות הפושטת בבלוריתו; רק תאונה שאונתה לילדם החולני, אלי, שהאב השקוע באנו-כיותו המאניאקית הוגה אליו מידה של חיבה, מביאה לידי התפייסות צולעת עם לבנה, בעוד שני הפעוטות האחרים מתחבאים ואכולי-אשמה מחמת מה שאירע לאלי. בתוך כך מלכה, אשתו המאוימת, הבוגדנית של שמוליק חלוש-הדעת, בורחת ממנו שוב ומניחתו במצב של בדידות מבולבלת, משגעת, עד שהעלילה מגיעה לנקודת-שיא תוך שעלוב-נפש זה ממית בחנק, בתמונה נוספת של אלימות מתועבת כמעט, עוד אחת מדי-רות הבית-רוזה, עיוורת רווקה שמוצאה מעורפל, לשונה משוקצת ודחפים מיניים עמומים לה והיא "עולה על העצבים" של כל השכנים.

לאחר-מכן הרוצח הכפייתי זוכה סוף-סוף, באחד הבארים הנכאים המקננים בכמה מפינות שפת-הים של תל-אביב, לפגוש בהתגלמות חלומם של לילות רבים. ממש כאן, כפי שכבר רמזנו, הענין כולו מתנפץ לרסיסים במשפטים ספורים. כגזירת-גורל יורד המסך על תמונה אחת אחרונה של שואה גופנית ונפשית.

אכן, סיפור קודר, מהלך אימים וייאוש. אף-על-פי-כן, ברומן שני זה של יהושע קנז אין הענין מסתכם ב"סיפור-המעשה" כש-לעצמו. משום-מה מותרת בנו "האשה הגדולה" הרגשה מרנינה כמעט של היטהרות, של "קאתארסיס". כי קנז איננו רק מספר היודע לרקום עלילה. יש לו עוד סגולות אחדות שבזכותן הרומן מתרומם מעל לרכיבי העלילה, מעל ליסוד הסיפורי הטהור. יש לו סגנון צלול, צונן, קלאסי כמעט באיפוקו. יש לו חוש מעולה למבנה ועיצוב וטביעת-עין טובה מאד לפרטים ולדקויות פסיכולוגיות. והוא מעורר אמון גמור בכנות הסתכלותו ובצלילתו הבוטחת לתוך המרחב של

* אהרון אפלפלד: כאישון עין; הקיבוץ המאוחד, 1973; 141 עמ'.